

EESTI LINNAD

(end. „LINNAD ja ALEVID“)

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnade Liit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn, Pikk 6

I mub 10 korda aastas.

XI aastakäik.

Numbri hind 25 senti

Nr. 5

Oktoober

1938

SISU.

Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise
seaduse rakendamisest — **O. Angelus.**

Elukorterite ehitamisest Soome linnades ja Tal-
linnas — **H. V. Dahl.**

Märkmeid praeguse Venemaa linnadest.

IV Balti riikide linnade liitude konverents.

Eesti Linnade Liidu tegevusest.

Kroonika.

„Eesti Linnad“
(end. „Linnad ja Alevid“)
Eesti Linnade Liidu häälekandja

ilmub 1938./39. a. XI aastakäiguna, avaldades artik-
leid ja teateid nii kodu- kui välismaade linna- ja alevi-
omavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende
kavatsuste ja saavutustega jne.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s., aastakäigu (10 numbrit)—kr. 2.50.

Saadaval ka vanemad aastakäigud.

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn, Pikk 6

Telefon 431-58.

EESTI LINNAD

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnade Liit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

№ 5

XI AASTAKÄIK

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn,
Pikk 6, telefon 431-58.

Ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s.

Oktoober

1938

Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse rakendamisest.

O. Angelus.

Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse (RT 1938, 42, 397) rakendamisel tuleb omavalitsusil täita kaks suurt ülesannet: propaganda ülesandeid ja kohanimede muutmise tehnilise läbiviimise ülesandeid. Teiste sõnadega — omavalitsuste ülesanded kõnesoleval alal on samad, mis perekonnanimede ja nimede eestistamise alalgi. See on ka arusaadav, sest Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seadus taotleb sedasama ja üldjoonis samade abinõudega, nagu Perekonnanimede korraldamise seadus — anda Eestile ja eestlasile ka väliselt eestipärane ja eestikõlaline ilme.

Siiski on mõlema seaduse rakendamisel teatavad erinevused, nii propagandalises, kui ka läbiviimise tehnilises osas, mis on tingitud peamiselt sellest, et eestistamise objekt on erinev: ühel juhtumil elav inimene, teisel — praegu käsitletaval — elutu koht.

Peatudes küsimuse *propagandalise külje* juures, tuleb tähendada järgmist.

Kohanimede eestistamise propaganda peaks olema teatud määral kergem kui perekonnanimede ja nimede eestistamise propaganda, kuna seadus teatavasti näeb ette sundeestistamise kahe aasta pärast, s. o. alates 1. maist 1940 nende kinnistusühikute nimede osas, mis selle ajani pole vabatahtlikult eestistatud. Sundeestistamisega käib kaasas see pahe, et kohaomanik ise ei saa valida nime oma kinnistusühikule; tema ar-

vamuse võivad vastavad linna- ja maavalitsused küll ära kuulata, siduv see arvamus tähendatud omavalitsusile eestipäraste nimede määramisel võõrapäraste asemele aga ei ole.

Kuna, nagu tähendatud, kohanimede eestistamise propaganda üldiselt peaks olema perekonnanimede ja nimede eestistamise propagandast kergem, on seda siiski teiselt poolt raskem teostada maal kui linnades. Siin ilmneb teine suur vahe propaganda alal koha- ja perekonnanimede eestistamiseks.

Perekonnanimede eestistamise propaganda on raskemini teostatav linnades (eriti suuremais), kus elanikud pole kaugeltki nii seotud omavahel ega oma elukoha omavalitsusega kui maal. Vallas oli ja on iga perekonnanime eestistaja eeskujuks kaaskodanikele, eeskätt sugulasile, sõpradele, tuttavale, naabreile; linnas aga on selline suhtlemine üksikute kodanikkude vahel palju piiratum, seetõttu on ka eeskujudev mõju väiksem. Edasi on vallas peaaegu iga elanik ühel või teisel viisil vallaametnikele, valla sekretäri eesotsas, kättesaadav, seetõttu ka mõjustatav vallasekretäri propagandast, kelle õlul peamiselt lasus ja lasub perekonnanimede ja nimede eestistamise propaganda maal. Linnas on olund teine, ja mida suurem on linn, seda halvem on olund — seda vähem on kodanik kättesaadav linnaametnikele.

Hoopis teissugune on lugu kohanimede eestistamise mõtte propageerimisel. Linna-

des ei ole selliseid nimesid peaaegu üldse olemas või neid on vähe. Need võõrapärase kohanimed, mis linnades esinevad, alluvad juba hoopis erinevale eestistamiskorrale. Nagu teada peavad avalikkude tänavate, väljakute, parkide, puisteede ja üldse avalikkude paikade nimed linnades (samuti suvitus- ja ravituskohtadeks tunnustatud kohtades maal) olema eestipärased (Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse § 6). Eeltähendatud paikade võõrapärased nimed kuuluvad muutmisele vasta linna- resp. vallavolikogu otsusel siseministri määratava tähtaja kestel. (Siseministri otsusega 18. oktoobrist 1938 määrati selleks tähtpäevaks linnadele 1. mai 1939). Tähendab, eestistamine toimub siin juba valitsemiskorras.

Kus aga tuleb teha palju tööd kohanimede eestistamise ja järelikult ka selle mõtte propageerimise alal, on maa. Eriti palju tööd annab küsimuse lahendamine neis valdades, mis asetsevad riigi idapoolses osas (vene nimed).

Raskused propaganda tegemisel ilmnevad kahtlemata suurimal määral seal, kus võõrapärase nimega kinnistusühiku omanikuks on muulane. On inimlikult arusaadav, et mitte-eestlane soovib säilitada oma koha võõrapärasust ja oma emakeele päritoluga kohanimed. Kuid meie ei tohi unustada seda, et tegemist on k o h a n i m e d e eestistamisega, s. o. eestistamisega, mis pole sõltuv omaniku rahvusest. Omanikud vahetuvad, koht jääb. Tänapäevane omanik — venelane — lahkub ja asemele tuleb rootslane, viimane lahkub ja asemele tuleb lätlane — mis mõtet on siis kohanimena säilitada venepärane nimi! Seda, mis inimesega kaasas käib — tema perekonnanime — ei sunni keegi muutma. See aga, mis moodustab lahutamatu osa Eestist, peab kandma ka eestipärasust nime. Selles seisabki seaduse siht.

Lõpuks juhiks propagandalises osas tähelepanu veel ühele asjaolule. Kõnesolev propaganda peab olema ülesehitav, mitte mahakiskuv, peab olema kantud armastusest oma vastu, mitte vihast võõra vastu. Meie tahame näha kohanimed eestipäras-

tena seepärast, et need on Eesti, on meie maa kohad, mitte aga seepärast, nagu ei salitaks meil vene-, saksa- või rootsikeelseid nimesid või neid keeli. Meie armastame oma kaunist kodumaad ja tahame, et temas leiduvad kohad kannaksid meie keele nimesid, seepärast meie aga sugugi ei vihka veel teist keelist pärit nimesid. Meie tahame ka väiksemas asjus valitseda oma riiki armastusega oma vastu ja arusaamise ja lugupidamisega võõra vastu.

Mis nüüd puutub kõnesoleva seaduse tehnilise läbiviimise küsimusse, siis, nagu teada, põhimõtteid sellel alal paneb kehtima siseminister, ära kuulates erilise nõuandva organi — Kohanimede Nõukogu — seisukohti (Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse §§ 31—35).

Peab kohe tähendama, et põhimõtete püstitamise raskeim osa ei seisa juriidiliste, vaid keeleliste ja ajalooliste küsimuste lahendamises.

Eeltähendatud küsimuste lahendamiseks anti siseministrilt 11. oktoobril 1938 Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise määrus (RT 1938, 87, 777).

Lähemal ajal pannakse kehtima ka keelelised juhendid koha- ja kinnistusühiku nimede muutmise alalt, mis on heaks kiidetud Kohanimede Nõukogu poolt ja täiendavad ülaltoodud määrust.

Küsimuse keelelise külje kohta tuleb tähendada järgmist:

Koha- ja kinnistusühikute nimede (allpool lühendatult kohanimed) eestistamine eeldab kahte momenti: muuta kavatsetav kohanimi peab olema mitte-eestipärane, uus kohanimi aga eestipärane. Mitteeestipäraseiks loetakse võõrapärased ja osalt erapooletud kohanimed.

Võõrapäraseiks tuleb lugeda kohanimed: 1) mis on selgesti võõrkeelsed, nagu: Griva, Holodniku, Kamenka, Bogomolova, Krainaja, Barlehni, Heimtali, Gnadenfrei, Fichtentali, Sonneburg, Lugenfeldti, Kammeri (need, nagu kõik allpooltoodud nimed, esinevad meil ka tegelikult); 2) mis on tuletatud võõrkeelsete liidetega (olgu et esiosa

on eestikeelne), nagu Kilomanni, Jatsmanni, Koppelmanni, Dreimanni; 3) mis küll midagi ei tähendada, kuid oma häälikkombinatsioonilt on võõrapärase ilmega või läbisiduvalt võõra algupäraga, nagu Epneri, Holtseni, Korka, Plessi, Vismari, Klaasingi; 4) mis on foneetiliselt võõrapärased, nagu Bakise, Igriša, Kukšina, Lebeži; 5) milleks on võõrapärased eesnimed, nagu Hermanni, Hiobi, Olga, Saara, Aleksandri, Johannes; 6) milleks on võõrapärased kohanimed, nagu Samaara, Saraatovi, Kameruni, Pariisi, Krimmi, Jaapani, Aafrika; 7) milleks on rahvusvahelised võõrsõnad, nagu Hospidali, Promenadi.

Nagu see loetelu näitab, kehtib kohanimede võõrapärasuse määratlemisel sama põhimõte, mis perekonnanimede alalgi.

Erapooletuiks, s. o. muudetavaiks vaid soovikorral, tuleb lugeda kohanimed, mida ei saa selgesti pidada ei eesti- ega võõrapäraseiks, nagu Jaska, Juntsi, Jensi, Nantsi, Holdi, Pusku, Eglä, Viitna, Terli, Sandri, Lementi, Treieli, Kapteni.

Eestipäraseiks tuleb lugeda kohanimed: 1) mis on selgesti eestikeelsed ja eestipärase foneetikaga ja kohanime käändes esinev tüvi- või liitsõna, nagu: Sepa, Mäe, Kulli, Saare, Tiheda, Libeda, Jõgede, Kadaka, Nõgla, Kõivu, Silmuska, Mäemurdja, Taarapõllu, Keskküla, Vaburahva, Mustamäesauna, Venedepõlve, Männiku, Poolakese, Teedlase, Pastiku, Saarekaasiku, Virulase; 2) milleks on eestipärane isikunimi või liitmoodustis, mille üheks osiseks on eestipärane isikunimi või mis koosneb eestipäraseist isikunimedest, nagu: Tooma, Lauri, Mardi, Antsu, Matu, Jaani, Miku, Madise, Hindreku, Noorejaani, Jaagusauna, Külmamihkli, Antsupidu, Kustopere, Toomarahva, Metsapeetri, Jaaniantsu, Matutõnise, Jüriaado, Peeterjaani, Toomajüri. Isikunimede eestipärasuse suhtes tuleb aluseks võtta J. Mägiste' „Eestipäraseid eesnimed“ (Tartu 1936, Nimede Eestistamise Liidu kirjastus). Täiendavalt selles raamatus esinevaile võib lugeda eestipäraseiks veel sellised isikunimelised kohanimed, nagu Ruudi, Eedi, Tani, Sassi, Tohvri, Tepani, Maarja,

Villemi, Simuna, Joosti; 3) käändsõna- või kohanimeliitidest tuletatud ja eestipärase foneetikaga nimed. Sagedaimini esinevad järgmised liited: -ja (Ehmja, Vastja, Hanija); -da, -di, -du (Lahuda, Hagudi, Liivadu); -kse, -ksi (Pillikse, Ajukse, Eilakse, Hennoksi); -la, -le, -li, -lo (Kautla, Aikla, Kuustle, Kintsli, Agali, Ahelo); -ma, -me, -mi, -mo, -mu (Lindami, Matumi, Sojama, Pärtme, Torimo, Kurimu); -na, -ni (Aarna, Ärina, Märdani, Väljani, Metsani); -nda, -ndi, -ndo, -ndu (Mäenda, Villandi, Holvandi, Märjandi, Kohando, Orandu); -nga, -ngi, -ngu (Soonga, Aringi, Nõõdingu, Tolingu); -pa, -pe, -pi (Laupa, Kaunispe, Toropi); -pre (Jopre, Laupre); -ra, -re, -ri, -ru (Emmara, Padura, Valdre, Albre, Veimri, Visuri, Ojari, Peeburi, Vennaru); -rdi (Lükardi, Pupardi, Evardi); -sare, -sari (Laisare, Kassare, Käössari); -se, -si, -so, -su (Armise, Kalasi, Kaisso, Alasu); -ski (Kõvaski, Siimaski); -ste, -sti, -sto, -stu (Elliste, Kanguste, Käriste, Navesti, Ohesto, Tammistu); -ta, -ti, -to, -tu (Urita, Vareta, Kiiviti, Sakuti, Purreto, Alato, Vaiatu); -tsa, -tse, -tsi (Kõrritsa, Nägotse, Kurvitse, Ahitse, Pärjatsi, Laratsi); -va, -ve (Särgava, Pikva, Sogeva); -vere (Päriveri, Adavere); 4) mis küll praegu midagi ei tähenda, kuid oma häälikkombinatsioonilt on eestiilmelised, nagu: Elva, Voiba, Raani, Rinni, Taki, Kede, Kaga, Vompa, Keldo, Kaugo, Susti, Masso, Lallo, Lilo, Saabi; 5) milleks on eestipärane maa või rahvuse nimi, nagu: Soome, Saksa, Läti, Leedu, Vene, Rootslase, Sakslase, Venelase.

Nagu teada, alluvad kahe aasta jooksul lihtsustatud korras muutmisele ka tähenduselt labased ja kõlalt halvad eestipärased kohanimed (Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse § 13).

Otsustamisel, milliseid kohanimedest lugeda muutmisele kuuluvaiks nende tähenduse tõttu, tuleb võtta juhtnööriks need samad põhimõtted, mis perekonnanimede muutmiselgi.

Seetõttu lubatakse tähenduslikel põhjusil muuta kohanimed: 1) milleks on sõimsõnad, halvaks pandavate elukutsete nimetu-

sed või halba omadust tähendavad sõnad, nagu: Tõpra, Sea, Juudase, Lambapea, Litu, Sibi, Toru, Tossi, Mõrtsuka, Joodiku, Jaburi; 2) mis kannavad selliste tarbeesemete, loomade, kehaosade nimetusi, mis on otseselt halva tähendusega või keelepruugis halva tähenduse saanud, nagu Kutsika, Lutika, Julga, Junnküla, Praaga, Kuldi, Pulli, Sigala, Reitevahe, Suuretissi; 3) mis on pilkelise või koomilise varjundiga, nagu Lõmsi, Sandiväsitaja, Lobimadise, Seapilli, Supsimardi, Kärnajüri, Titevere, Pudrumäe, Nahkanuia, Nolgu.

Ülaltähendatud põhimõtted on peamiselt rakendatavad kinnistusühikute nimede muutmisel, kusjuures tuleb silmas pidada, et muutmisele kuulub vaid nimi, mis esineb kinnistusraamatus, mitte aga nimi, mille omanik ise, näiteks, on pannud oma linnas asetsevale suvilale, mis kinnistusraamatusse on kantud vaid numbri all.

Mis nüüd puutub kohanimesesse, mille muutmine toimub valitsemiskorras (haldusühikute, külade, alevikkude, muude asulate, avalikkude tänavate, väljakute, parkide, puisteede, mägede, veekogude ja muude avalikkude paikade nimed), siis tuleb lisaks ülaltähendatuile silmas pidada eriti järgmist:

Maakondade nimedest ei kuulu minu arvates ükski muutmisele, sest ainus võõrapärase maiguga Petseri on niivõrd eestikõlaline, et seda küll ei tarvitseks muuta. Linnade nimedest tuleks Kohanimede Nõukogu arvates (otsus 7. septembrist 1938) muuta Paldiski, Sindi ja Kilingi-Nõmme, kui võõrapärase algupäraga nimed ja Suure-Jaani, kui kahest nimest koosnev nimi. Nende nimede muutmise ettepanekute tegemise viimseks tähtpäevaks on siseministri otsusega määratud 1. mai 1939. Valdade nimed muudeti ühes valdade piiride korraldamisega Vabariigi Presidendi otsusega 7. oktoobrist 1938 (RT 1938, 87, 776).

Raskem on küsimus avalikkude tänavate, väljakute, parkide puisteede jne. nimede eestistamisega.

Pole kahtlust, et selliste tänavate nimed, nagu Alberti, Aleksandri, Elisabeti, Eliase, Erika, Georgi, Jakobi, Johannese, Katarina,

Marta, Oskari, Voldemari, Vladimiri jne. kuuluvad muutmisele.

On iseküsimus tänavate nimedega, mis on eesti keeles tarvitataavad võõrsõnad, nagu Akadeemia, Apteegi, Botaanika, Hospitali, Inseneri, Keemia, Komandandi, Kompanii, Laboratooriumi, Laatsareti, Magasini, Marmorori, Mehaanika, Metalli, Mineraali, Patarei, Polgu, Promenaadi, Seltersi, Septembri, Tehnika, Tsemendi, Valli jne. Minu isikliku arusaamise järgi kuuluvad ka selliste tänavate nimed eestistamisele, sest kui ei lubata näiteks Tehnika talu, ei saa lubada ka Tehnika tänavat. Võib-olla saab teha erandeid selliste tänavanimede kohta, nagu Akadeemia tänav Pärnus, millel on ajalooline põhjendus.

Lõpuks leidub meie tänavate ja väljakute nimede seas võõrapäraseid, mida ei tuleks muuta, kuna see võõrapärasus on tingitud nende eestlaste võõrapärasest perekonnanimest, kelle auks ja mälestuseks vastavale tänavale nimi anti. Siia kuuluvad näiteks Hermanni, Jakobsoni, Jannseni, Kreutzvaldi, Köleri, Reimanni, Veizenbergi, Viedemanni tänavad. Nende ja teiste selliste nimede kohta tuleks kohaldada Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse § 6 neljandat lõiku, mille järgi võidakse jätta muutmata nimed, mis evivad positiivset tähtsust Eesti ajaloo seisukohalt. Nüüd aga tekib küsimus, kas võib tulevikus veel määrata selliseid nimesid avalikele tänavale, väljakuile jne. See küsimus on Siseministeriumis seni lõplikult otsustamata, sest senini pole tema lahendamise järgi tuntud praktist tarvidust.

Võib-olla samalt seisukohalt käsitellakse ka selliste tänavate nimede küsimust, mis on oma nime saanud kohaliku tegelase võõrapärasest perekonnanimest, nagu Falgi tee ja Gonsiori tänav Tallinnas, Brackmanni tänav Pärnus jne.

Need kõik on juba asja ajaloolise külje küsimused, kusjuures neil juhtumisel on tegemist kas üldtuntud eestlasega või kohaliku omavalitsusele teeneid osutanud tegelasega. Jäävad üle selliste meeste perekonnanimede järgi ristitud tänavate nimed, kes on üld-

ajalooliselt tuntud, kes on meie maaga ühel või teisel viisil kokku puutunud ja kelle kohta igal üksikul juhtumil tuleb kaaluda, kas ta evib positiivset tähtsust Eesti ajaloo seisukohalt (Barclay de Tolly, kuningas Gustav-Adolf, Kotzebue jt.).

Nagu ülaltoodust nähtub, toob koha- ja kinnistusühikute nimede muutmine endaga kaasa palju keelelisi ja osalt ka ajaloolisi küsimusi, milliste lahendamine pole alati kerge ja mõnel korral omavalitsusile võib-olla isegi võimatu. Seetõttu oleks soovitav, et omavalitsus aegsasti — ootamata neile siseministrilt määratavaid tähtaegu (Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse §§ 3, 4, 6, 17) ja seaduses endas ettenähtud tähtaega — hakkaksid koostama nimestikke muutmisele kuuluvate koha- ja kinnistusühikute nimede kohta ja tarbekorral, kui tekib kahtlus, küsiksid Siseministeeriumi arvamust, kas olemasolevat nime tuleb muuta või kas soovitud uus nimi on antav. Seda järelepärimise võimalust tuleks kasustada laiemalt, et vältida viperusi kohanimedele muutmise alal. Õeldu kehtib täies ulatuses ka kohanimedele parandamise küsimuste lahendamisel.

Lõpuks veel mõningaid juriidilisi küsimusi.

Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse § 9, p. 4 järgi muudab kinnistusühiku asukoha linnapea, linnavanem või vallavanem kinnistusühiku nime kinnistusraamatus omaniku soovivaldusel, kui omanikul on peale sama § 9, p-des 1—3 loendatud põhjuste mõni muu kaaluv põhjus kinnistusühiku nime muutmiseks.

Peale puhtisiklikku laadi põhjuste (milliseid kinnistusühiku asukoha linnapea, linnavanem või vallavanem tunnustab kaaluvaks, Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise määruse § 8, p. 4) võivad muutmise

kaaluvaks põhjusiks olla (määruse § 8, p-id 1—3): 1) asjaolu, et kinnistusühiku tegelikult tarvitusel olev eestipärane nimi erineb kinnistusraamatus esinevast nimest, kuigi ka viimane on eestipärane ja halva kõla või labase tähendusega; 2) asjaolu, et kinnistusraamatus esinev nimi on liiga pikk, s. o. koosneb kolmest või rohkemast sõnast, nagu: Edde Virolasi Kütti, Ado Kustoperre Lepiko, Kedde-Kubja-Juhani, Taggakülla-Endriko, Kõksi-Noor-Jaani jne. (kõik tegelikult kinnistusraamatuis leiduvad nimed); 3) asjaolu, et kinnistusühikul on kinnistusraamatus kaks või rohkem nime, olgugi kõik eestipärased ja halva kõla või labase tähendusega, nagu: Rusi (Ruusi), Eide (Veido), Kulli (Killi), Pudevvere (Pudivere).

Arusaamatusi võib tekitada küsimus, kes võib esineda kinnistusühiku muutmise soovivaldusega.

Kõigepealt muidugi omanik ise, siis volinik üldvolituse põhjal (vastandina perekonnanime või nime muutmisele, milleks võib voliniku kaudu soovi avaldada vaid erivolituse põhjal). Sellest aga järgneb, et juhtumil, kui kinnistusühiku omanik on surnud ja kinnistusühik on ümber kinnistamata, ei saa keegi soovivaldusega esineda. Kinnistusühiku selline võõrapärane nimi tuleb sund-eestistamisele, kui 1. maiks 1940 kinnistusühik pole ümber kinnistatud ja omanik pole esinenud eestistamise soovivaldusega.

Samuti ei saa kinnistusühiku võõrapärast nime muuta lihtsustatud korras, kui kinnistusühik kuulub mitmele omanikule ja kui kõik omanikud pole nõus uue nimega. BES § 929 ei võimalda ühisomandi üksikuile omanikele teotseda ühisomandi asjas omaette. Kui kokkuleppele ei jõuta, kuulub sellise kinnistusühiku nimi kahe aasta pärast samuti sundeestistamisele.

Elukorterite ehitamisest Soome linnades ja Tallinnas.

H. V. Dahl.

Elukorterite ehitamine Soome linnades on viimasel ajal jälle näidanud kaunis tunduvat tõusu. Enne viimaseid kriisiaastaid oli ehitustegevus Soome linnades väga kõrge kuni 1928. a. Siis järgnes tagasimine. Juba 1933. a. peale algas järjekindel uus tõus, kuid suuremad hüpped ülespoole esinesid siiski 1935. a. alates.

Võrreldes neid tõuse Tallinna ehitustegevusega, näeme, et meil algas langus hiljem ja kõige viimane aasta, mis Soome linnades pärast kriisiaega oli toodangurikkaim, näitas meil juba väikest tagasiminekut. Kuna Soome linnades oli ehitustegevus kõrgeim 1927.—1929. a., oli Tallinnas ehitustegevus kõrgeim 1931. a., millele järgnes langus, mis jõudis oma miinumini 1935. a.

Võrdluseks toome uute majade ehitamise, kui ka ümber- ja juurdeehituste teel 1933.—1937. a. Soome linnades ja meil juurdetulnud korterite arvud.

Aastad	Juurdetulnud korterid	
	Soome linnades	Tallinnas
1937	6723	1167
1936	4478	1604
1935	2883	724
1934	1246	747
1933	1036	1430

Kuigi need arvud näitavad ehitustegevuse suurenemise ja vähenemise tendentsi, ei vasta need siiski veel küsimusele, millises vahekorras on kummaski vaatlusaluses kohas ehitustegevus tegeliku vajadusega. Kuna korterite vajadus on tingitud väga mitmesuguseist tegureist, on siin raske leida sellist mõõdupuud, mis täies ulatuses aitaks lahendada seda küsimust. On näiteks linnu, millel on mõnesuguste eriliste asjaolude tõttu suur elanikkude juurdevool ja seetõttu vajadus ehitustegevuse järgi palju suurem kui selliseis linnades, kus elanikkude arv kahaneb. Mõnes linnas võib aga eelmiste kriiside tõttu ehitustegevus olla maha jäänud ja kuigi olevikus

pole suurt elanikkude juurdevoolu linna, nõuab aga minevikust säilinud puudujäägi katmine suuremat ehitustegevust kui selliseis linnades, kus ehitustegevus elanikkude juurdevoolust tingitud korterite vajaduse on jooksvalt katnud. Samuti nõuab intensiivsemat ehitustegevust selline linn, kus on olnud suuremaid korterite hävitamisi, olgu kas tulikahjude läbi või linnaplaani muutmise tingitud massilise hoonete lammutamise tõttu. Lähimat vastust sellele küsimusele tohiks siiski pakkuda elanikkude arvu ja ehitustegevuse võrdlus. Seetõttu toome alljärgnevas tabelis ülevate, kui mitu korterit kuski on ehitatud iga 1000 elaniku kohta. Tabel sisaldab ainult uute majade kortereid, arvestamata juurde- ja ümberehituste läbi juurdetulnud kortereid. Kuna väiksemis linnades ka juurdeehitatud korterite arvud on niivõrd väikesed, et need ei paku mingit pilti, toome alljärgnevas ainult need Soome linnad, kellel on üle 50 000 elaniku.

Linnad	Elanikke	Iga 1000 elaniku kohta ehitatud kortereid	
		1937. a.	1936. a.
Tallinn	143 971	7,6	10,3
Helsingi	283 586	12,4	8,6
Viiburi	73 227	6,2	2,1
Turu	70 688	2,0	1,8
Tampere	61 208	10,5	4,5
Kõik Soome linnad kokku	794 177	7,9	5,1

Nagu neist arvudest on näha, on kõikus siin eriti Soome linnade vahel väga suur. Suuresti erineb teisist linnadest peamiselt Turu oma mitmekordselt teisist väiksema ehitustegevusega. Tallinna arvud seisavad väga lähedal Helsingi arvudele, kusjuures Tallinna maksimaalne aasta — 1936 — on siiski madalam Helsingi omast.

Korterite suhtes pole tähtis ainult korterite absoluutne juurdekasv, vaid ka see, millised on ehitatud korterid. Siin on väga palju te-

gureid, mis väärivad vaatlemist. Siin piirdume siiski ainult elementaarseimatega ja võrdleme vaid korterite suurust tubade arvu järgi. Ka siin vaatleme ainult uute majade kortereid. Võtame siin vaatlusaluseks eluruumi, lugedes eluruumkis niihästi köögi, kui ka teenijatoa, mitte arvestades esikuid, vannitube ja muid kõrvalruume.

Linnad	Eluruume keskmiselt korteris	
	1937. a.	1936. a.
Tallinn	3,6	3,3
Helsingi	2,2	2,0
Viiburi	2,3	2,8
Turu	2,2	1,8
Tampere	2,0	2,1
Kõik Soome linnad kokku	2,2	2,1

Nende andmete järgi näib, et Tallinnas ehitatud korterid, otsustades ruumide arvu järgi, on paremad kõigi Soome linnade samul aastail ehitatud kortereist. Selline nähe ei esine mitte ainult ehitustegevuses, vaid kui vaatleme vastavaid staatilisi andmeid korterite kohta, niipalju kui neid meil käepärast on, siis saame pildi, mis sellele on väga lähedal. Toome siin võrdluseks veel mõned teised linnad ka teisist maist. Kahjuks oleme vastavate andmete puudusel sunnitud ära jätma osa Soome linnu. Käepärastolevate viimaste korteri- ja rahvaloenduste andmete järgi oli kortereis eluruume järgmiselt:

Linnad	Loendusaastad	Eluruume keskmiselt korteris
Tallinn	1934	2,40
Tartu	"	2,42
Narva	"	2,15
Pärnu	"	2,78
Helsingi	1930	2,38
Turu	"	2,56
Stokholm	1935	3,22
Göteborg	1930	2,92
Riia	1933	3,09
Leipzig	1927	4,35

Ka selles tabelis on köök ja teenijatuba arvestatud eluruumina.

Ka nende andmete järgi on Soome linnades eluruumide keskmine arv kaunis madal.

Üheltpoolt tuleb silmas pidada, et Tallinnas oli 1926. a. korteriteloendusel 74,05% korterite üldarvust 1-toalised. Seega tuli kultuurinõuete tõusuga käsikäes suurendada just suuremate ja keskmiste korterite arvu. See tõttu esineb pärastsõjaaegses ehitustegevuses esikohal 2-toaliste korterite arv ja ka 3-toaliste korterite arv evib kaunis tähtsa kohta. Teise tegurina tuleb arvestada aga korterite põrandapinna suurust. Kahjuks puuduvad aga Soome linnadest andmed põrandapinna kohta. Teatavasti on meil viimasel ajal väga moodi läinud ehitada väga väikese põrandapinnaga tube. Seega on siiski täiesti võimalik, et Soome korterid suuruselt ehk vast siiski võivad ületada Tallinna omad, mida muidugi ei saa tõestada.

Vaadeldes uusi maju kordade arvu järgi, saame järgmise pildi.

Linnad	Soome linnades		Tallinnas	
	Abso-luutselt	%	Abso-luutselt	%
1-kordseid	226	39,2	43	28,5
2-kordseid	230	39,8	71	47,0
3- ja enam-kordseid	121	21,0	37	24,5
Kokku	577	100,0	151	100,0

Soomes on eriti väiksemates linnades 1937. a. suurenenud 2-kordsete majade arv, kuid Tallinnas ületab sama aasta 2-kordsete majade arv siiski Soome linnade vastavad arvud. Soomes on enamus 3- ja enamkordseid — nimelt 82 — Helsingis.

Vaadeldes 1937. a. ehitatud uusi maju seinte materjali järgi, saame järgmise pildi:

Materjal	Soome linnades		Tallinnas	
	Abso-luutselt	%	Abso-luutselt	%
Puu	393	68,1	105	69,5
Kivi	177	30,7	43	28,5
Sega ja muu	7	1,2	3	2,0
Kokku	577	100,0	151	100,0

Seega esineb niihästi Soome linnades, kui ka Tallinnas esikohal, ja seda isegi väga suure

ülekaaluga, puu. Kivihooneist on ümmarguselt pooled Helsingist, nii et väiksemas linnades domineerib puuehitist seega veel suurema protsentarvuga kui näitab tabelistoodud ülemaaline keskmine. Loomulikult on siis ka

kiviehitiste protsent pealinnas tunduvalt suurem. Et aga Tallinnas puuehitiste protsent ületab Soome ülemaalise protsendi, siis on see vahe mõlema pealinna vahel loomulikult veel suurem.

Märkmeid praeguse Venemaa linnadest.*)

Teede ehitusest.

Enne maailmasõda oli Vene linnades vähe viimisteldud kattega tänavaid. Ainult mõnes suuremas linnas olid kesklinna üksikud tänavad kaetud kas valatud asfaldi, graniitparkettkivide või puupakkudega. Suurem osa tänavaid linna servil, isegi Moskvas ja Leningradis (end. Peterburis) olid sillutatud kas munakividega või neil polnud üldse mingit katet. Seetõttu oli ka raskendatud tänavate puhastamine ja Venemaa linnad olid kuulsad oma tänavate tolmult ja mustuselt.

On huvitav märkida, et isegi Moskvas oli 1916. a. viimisteldud kattega tänavaid vaid

3% tänavate üldpinnast. Kuna paljudes linnades oli kehtiv tänavate tegemise naturaalkohustus, siis vastavalt oma jõukusele tegid majaomanikud ka tänavade katte. Seetõttu juhtus mõnikord, et ühel tänaval oli kate väga mitmesugune — parkettkivi-, muna- ja asfaltkate. Ka puudusid Venes sellekohased eriteadlased uute katteviiside tarvitamise alal ja 1913. a. Moskva oli sunnitud palkama endale oskustöölisi Rootsist.

Ka puudusid linnadel pea täiesti teede ehitamise masinad. Kõik tööd tehti käsitsi. Alljärgnevast tabelist on näha, millises seisundis olid tänavad Vene tähtsamais linnades 1910. ja 1936. a.

Linn	1910. a.		1936. a.	
	Tänavade pikkus, km	Sillutatud, km	Tänavade pikkus, km	Sillutatud, km
Moskva	669,0	540,0	1200,8	934,3
Leningrad	381,0	381,0	1024,0	831,5
Gorki	102,0	57,9	412,1	246,5
Rostov D. ä.	116,0	33,9	577,0	223,3
Sverdlovsk	99,9	29,7	341,8	108,7
Harkov	259,0	101,8	525,0	215,7
Dnepropetrovsk	163,2	73,5	362,0	216,4
Odessa	209,9	140,0	485,7	257,4
Tbilissi	190,8	97,7	308,4	213,2

Suhteliselt on sillutatud tänavate % veidi paranenud, kuid mitte palju. Küll aga on absoluutarvud nii tänavade pikkuse, kui ka sillutamise kohta palju tõusnud.

Viimisteldud tänavakatete tarvituselevõtmist takistavaks asjaoluks oli see, et maaalused ehitised, nagu puhtaveetorustik, reoveekanalisatsioon, elektrijuhtmed ja mõnes linnas ka gaasitorustik olid maandatud ilma ühise üldplaanita. Seepärast, kui tuli viimastel aastail asuda paremate katete panemisele tänavale, oldi sunnitud üldjuhisenä üm-

ber korraldama ja ümber seadma tänavate mitmesuguseid maaaluseid võrke.

Tänavate suuremaulatuseline uuendamine algas esimesel viisaastakul. Siis õpiti tegema asfalt-, betoon-, mosaiik- ja klinkersillutatist, hakati tarvitama mitmesuguseid masinaid ja asutati mitmesuguseid sellekohaseid tehaseid, nagu damanasfalditehas Moskvas, bituumenitehas Bakuus ja Groznõis, parkettkivitehas Karjalas, Uuralis, Ukrainas, Tutškovi klinkritehas jne.

Põhjapaneva tähtsusega Vene linnade tänavate rekonstruktsioonis evib kahtlematult

*) Vt. „Eesti Linnad“ nr. 3/XI — 1938.

1931. a. otsus, mille tähtsamad punktid on järgmised:

1. Viimisteldud tänavakatete tüüpide tarvituselevõtmisel tuleb üldjuhisenä maksimaalsel määral kasutada alustena vanu sillutisi, ka munakivi.

2. Üldjuhisenä ei tohi ehitada ainustki viimisteldud tänavakatet, enne kui pole korraldatud veeäravoolujuhtmed ja täiesti korda seatud maaalune torustikkude- ja kaablitevõrk.

3. Maaaluste seadmete ümberkorralduse alal tuleb teostada võrgu täielikku remonti, paigutades seda võimalikult kõnnitee alla.

4. Uute tänavakatete ehitamisel ja vana- de rekonstrueerimisel tuleb arvestada tarvidust ja teostada tänava laiendamist maksimaalsel määral. Tänavate liiklemise koormatuse vähendamiseks tuleb tunnustada tarvilikuks läbikäidavate õuede kasutamist.

5. Täies ulatuses tuleb võtta päevakorda tänavate ehitusmaterjali tootmise ja ümber- töötamise küsimus.

6. Kõik teede ehitamise organisatsioonid on kohustatud korraldama ja koondama oma töid selliselt, et üksikute tänavate sillutamine toimuks lühema aja jooksul ja et liiklemist linnas takistataks minimaalselt.

7. Remonttööd tuleb teostada brigaadidega, varustades iga brigaadi mitme veo- autoga ehitusmaterjali transportimiseks ja tööjõuga, selleks, et maksimaalselt mehhaniseerida remonttööd ja lähima aja jooksul kõrvaldada tänavakatte osalist lõhkumist.

Kuna Venes puudusid ka peale maailma- sõda eriteadlased viimisteldud tänavakatete ehitamiseks, siis tuli neid palgata Saksast ja Ameerikast. Tekkis tungiv tarvidus soetada endale teede ehitamise eriteadlasi ja alles 1931. a. võidi tänavate ehitamist usaldada täiel määral vene oma eriteadlasile. Järgmi- sil aastail ehitati asfältbetooni segajaid, mil- liseid konstrueerisid juba vene eriteadlased. Samuti hakati valmistama tänavarulle ja eri- lisi veokeid kuuma asfaldi transportimiseks. 1933. a. algasid tegevust asfältbetooniteha- sed Moskvas, Leningradis, Astrahanis, Kui- böševis (end. Samaaras), Ivanovos, Voro- nežis jt. linnades.

Viimisteldud tänavakatte ehitamisel suu- remas osas linnades tarvitati alusena olemas- olevat hästi kinnirullitud vana munakivisil- lutist. Ja nagu teadumused on näidanud, kui liiklemise intensiivsus pole suur ja profiil on vajalisel määral parandatud, on munakivi- sillutis olnud heaks aluseks viimisteldud tä- navakatteile. Esimene katse tehti Moskvas, mis täielikult õnnestus. Ka teisis linnades, kus tänavakatteks tarvitati valatud asfaldi, oli munakivisillutis heaks aluseks.

Munakivisillutise pindala suhtarv aga vä- henes aastast-aastasse. 1929. a. oli sellist sillutist üldiselt 95,7% tänavate üldpind- alast, 1930 — 94,4%, 1931. a. — 91,7%, 1932. a. — 87,2% jne.

Kui esimesel viisaastakul püüti piirduda kitsaste ribade ehitamisega viimisteldud kat- tega, jättes muu osa tänavast lihtsa silluti- sega, ehitati teisel viisaastakul viimisteldud katttega koguni laiu magistraale, arvestades autoliikluse jõudsat kasvu tulevikus. Mitmel juhtumil tekkis tarvidus ehitada tänava sõi- dutee osa 30—50 m laiuselt.

Trollibus- ja autobusiiklemise areng tõs- tis mõnes linnas päevakorda trammi rööbas- te kõrvaldamise pealiiklusteilt, linna tsent- rumis, et vabanenud maaala jätta trollibus- liiklusele.

Kõigis suuremais linnades on loodud eri- lised teede ehitamise trustid, kelle ülesan- deks on teostada kõiki teede ehitamisega seoses olevaid töid ja organiseerida teede ehitamiseks tarvilikkude materjalide toot- mise ja ümbertöötamise ettevõtteid. Lin- nade arv, kus võeti tarvitusele asfältbetoon- kate, kasvas jõudsasti, tõustes üle 30. Ehi- tati muuseas ka külma asfaldi vabrik Tšelja- binski.

Alates 1923.—1936. a. on Vene Sotsia- listlikus Föderatiivses Nõukogude Vabariigis sillutatud tänavate üldpikkus kasvanud 220% võrra.

Kanalisatsioonist ja veevärgist.

Enne maailmasõda evis veevärgi ainult 20% linnadest, sealjuures väiksemis linna- des võrdus veevärgitorustiku pikkus ainult 30—35% tänavate üldpikkusest, kuna

Moskvas — 80%, 1925. a. oli aga veevärk juba 33% linnade üldarvust, sellest Vene Sotsialistlikus Föderatiivses Nõukogude Vabariigis 214, Ukrainas — 42, Taga-Kaukaasias — 17 ja Valge-Venes — 5 linnas.

Ööpäeva kohta andsid kõik veevärgid üle riigi kokku 700 000 m^3 vett ja keskmine tarvidus elaniku kohta ööpäeva kohta oli 55 l. Suuremais linnades, nagu Moskvas, Leningradis, Kiievis, Harkovis, Odessas ja Tbilisis tuli elaniku kohta 110 l, kuna väiksemais linnades vaid 30 l. Veevärgitorustiku üldpikkusest, mis võrdus 6400 km, langes nimetatud suuremaile linnadele 2300 km, kuna iga väiksema linna kohta vaid 15 km.

Veevärkide laiendamine ja parandamine algas 1923. a. 1922.—1928. a. on ehitatud veevärk 24 linnas. 1928. a. pandi üldjuhisenähtima määrus joogiveeallikate tervishoiulise kaitse kohta, mis tunduvalt kaasa aitas vee kvaliteedi paranemiseks. 1931. a. oli Venes juba 383 linna ja 224 töölisasulat veevärgiga. Vee keskmine tarvitus ööpäevas tõusis 80,9 l ja välja arvatud Moskva ja Leningrad — tõusis teisis linnades vee tarvitus kuni 53,5 l.

1931. a. peeti ülevenemaalist veevärkide ehitamise kongressi, kus võeti vastu ajutised määrused ja normid veevärkide projektimiseks ja korraldamiseks. 1932. a. pandi need määrused sundnormidena kehtima üle kogu riigi. Nende määruste kohaselt tuli suurendada ööpäeva vesivarustuse kvantumit 1 elaniku kohta, kusjuures aga lühendati veevärgi seadmete iga, s. o. endiste 10—20 aasta asemele tunnustati otstarbekohasemaks laiendada veevärki iga 5—10 aasta tagant.

Kui veevärkide torustikkude üldpikkus oli enne 1917. a. vaid 5500 km, tõusis see 1. jaanuariks 1937 12 748 km-ni ja veevärkide võime 700 000 l-ilt — 2 632 000 l-ni.

Suure tähtsuse evib veel jaanuaris 1937 kehtimapanud veevärkide majapidamis- ja joogivee puhastamise ajutine standard. Standard seab joogivee kohta kindlad nõudmised, palju valjemad kui olid enne. 17. mail 1937 pandi kehtima üleriigiline määrus vee-

värkide ja vesivarustusallikate tervishoiulise kaitse kohta.

Kuna joogivee omaduste parandamiseks on vaja suuri kvantumeid koagulanti (väävelhapu saumulda) otsustati ehitada ka sellekohased tehased Leningradi, Rostovi D. ä., Stalingradi, Kuibõševi ja Krasnouralski.

Kõik veevärkide ehitamise tööd on koondatud suurte riiklikkude trustide kätte.

Lõpuks võiks veel tähendada, et kahe viisaastaku tagajärjel on Moskva vesivarustus seatud ühendusse Moskva-Volga kanaliga ja sel alal on mitmes teises linnas teostatud rida teisi suurtöid. Veevärkide seadmete tegevust on hakatud automatiseerima, samuti ka vee puhastamise seadmete ja süürite tegevust. Suuremaks takistuseks veevärkide väljaehitamisel aga oli vastavate pumpade puudus, sest Vene vabrikute tooted ei vastanud aja nõudeile. Nüüd on sellekohased tehased ümber korraldatud ja loodetakse, et sellega suudetakse lähemas tulevikus rahuldada kõiki nõudeid pumpade suhtes.

Mis puutub kanalisatsiooni, siis ka sellele alale on pühendatud suurt tähelepanu.

Kanalisatsioonivõrgu arengust 1917.—1936. a. näitab alljärgnev tabel.

	1917. a.	1936. a.
Linnade kanalisatsioonivõrke	21	85
Võrkude üldpikkus	160	4 282
Ööpäeva läbilaskevõime, m^3	150 000	950 000

Kanalisatsioonivõrkude arenemist takistasid kanalisatsioonipumpade, jätiste purustamise seadmete, iseregistreerivate mõõteaparaatide puudus. Peale selle oli tunda ka kivi-keraamiliste torude puudust. Kuid vaatamata neile raskusile, tõusis viimase kahekümne aasta jooksul kanaliseeritud linnade arv 4-kordseks, kanalisatsioonivõrkude pikkus 4,3-kordseks ja nende üldläbilaskevõime 6,3-kordseks.

IV Balti riikide linnade liitude konverents.

16., 17. ja 18. juunil 1938 peeti Lätis, Riias IV Balti riikide linnade liitude konverents. Teel Riiga külastati Valmierat, Cesist ja Siguldat, olles sealsete linnavalitsuste külalisiks ja tutvudes nende linnade vaatamisväärsuste, asutiste ja ettevõtetega.

Konverentsist võttis osa Eestist — Eesti Linnade Liidu esimees Tallinna linnaapea A. Uesson, abiesimees Nõmme linnaapea L. Ojaveski, juhatuse liikmed Rakvere linnaapea H. Aviksoo, Tallinna Linna Panga direktor R. Moorma ja Võru linnaapea F. Suit, Tallinna linnanõunik P. Sisask, Tallinna linnavolinik J. Pikkov, Tartu linnaapea A. Tõnisson, Narva linnaapea J. Lust, Kuressaare linnaapea J. Perens, Tapa linnanavanem J. Maidre, Türi linnanavanem A. Viirmaa, Otepää linnanavanem J. Niklus, Paldiski linnanavanem J. Odres, Siseministeeriumi Omavalitsustetalituse direktor E. Dolf, Eesti Linnade Liidu büroo juhataja V. Smetanin ja sekretär K. Tammitse, Tartu Linna Revisjonikomisjoni esimees A. Mõru, Tartu Linna Elektriijaama juhataja J. Kuusik, ajakirja „Eesti Linnad“ kaastööline V. Avasalu;

Lätist — Läti linnade liidu esimees Riia linnaapea R. Liepinš, abiesimees O. Viksninš, juhatuse liikmed A. Kacens, Daugavpils linnaapea A. Švirksts, Jelgava linnaapea H. Štolcs ja Rujiena linnaapea A. Kreslinš, revisjonikomisjoni esimees Tukumsi linnaapea T. Ziverts, liikmed P. Petersons ja Rigas Jurmala linnaapea A. Jansons, Ventspils linnaapea abi F. Eglitis, Rezekne linnaapea M. Priedulans, Cesise linnaapea R. Kauce, Valmiera linnaapea J. Rugens, Kuldiga linnaapea A. Vaidziba, Jekabpils linnaapea T. Ermansons, Griva linnaapea K. Lielausis, Bauska linnaapea E. Kasparsons, Sloka linnaapea K. Kundzinš, Salduse linnaapea A. Zandbergs, Aluksne linnaapea K. Magazins, Talsi linnaapea

P. Haselbaums, Gulbene linnaapea H. Gavaras, Smiltene linnaapea J. Venners, Riia linnanõunik P. Dreimanis, Läti linnade liidu sekretär E. Patvaldnieks;

Leedust — Leedu linnade liidu esimees Kaunase linnaapea A. Merkys, abiesimees Marijampole linnaapea J. Maurukas, Jonava linnaapea P. Vaitekunas, Plunge linnaapea K. Augunas, Utena linnaapea J. Bartašius, Radviliškise linnaapea V. Brazauskas, Panevežyse linnaapea T. Chodakauskas, Alytuse linnaapea Z. Jakulis, Raseiniai linnaapea A. Juodka, Taurage linnaapea J. Jurgilas, Rokiškise linnaapea J. Malevičius, Kedainiai linnaapea P. Povilas, Vilkaviškise linnaapea A. Sajeta, Kudirkos-Naumiestise linnaapea Z. Skirgaila, Mažeikiai linnaapea M. Velička, Marijampole linna insener P. Bielskus, Ukmerge linna insener P. Žuraukas, Kretinga linna insener J. Urbaitis, Kaunase linna rahandusosakonna juhataja J. Audickas ja ehitusosakonna juhataja A. Jokimas, Leedu linnade liidu sekretär K. Šumauskas.

Konverentsi avas ja tervitas Läti vabariigi valitsuse nimel Läti siseminister V. Gulbis, tähendades muuseas, et käesoleva konverentsi päevakorras on samad küsimused, mis olid arutusel ka I Balti riikide linnade liitude konverentsil, mis peeti 25. ja 26. mail 1927 Riias, nimelt linnade ehitus, linnade rahandus ja Balti riikide linnaomavalitsuste õiguste ühtlustamine, mis näitab, et need küsimused evivad praegugi suure tähtsuse Balti riikide linnaomavalitsuste elus.

Läti linnade liidu ja Riia linna nimel tervitas R. Liepinš, soovides konverentsile parimat edu ja et konverentsist osavõtjad viiksid Riias kaasa häid mälestusi.

Konverentsi presiidiumi valiti A. Uesson ja A. Tõnisson Eestist, R. Liepinš ja H. Štolcs Lätist ja A. Merkys ja J. Maurukas Leedust, sekretariaati —

K. Tammiste Eestist, E. Patvaldnieks Lätist ja K. Šumauškas Leedust.

Leedu linnade liidu poolt tervitas A. Merkys, Eesti Linnade Liidu poolt — A. Uesson.

Järgnevalt asuti kuulama referaate.

Referaadi „Linnade ehituse õiguslikud alused“ kandis ette referent P. Sisask — Eesti, kuna kaasreferentideks olid P. Dreimanis — Läti ja A. Jokimas — Leedu.

Kuulanud referaadi ja pidanud läbirääkimusi, otsustas konverents valida komisjoni küsimuse kohta resolutsiooni väljatöötamiseks. Komisjoni valiti P. Sisask, J. Pikkov ja F. Suit — Eestist, P. Dreimanis, R. Kauce ja A. Kreslinš Lätist ja A. Jokimas, T. Chodakauskas ja P. Povilas Leedust.

Küsimuse kohta töötati komisjoni poolt välja ja võeti konverentsi poolt ühel häälel vastu järgmine

resolutsioon

linnade ehituse õiguslikkude aluste küsimuse kohta.

I.

Linnade ehituse probleemid, mis on praegu päevakorral kõigis kolmes riigis, evivad palju ühist. Praegusel hetkel on nende pealesandeks tarvidus anda aja nõudeile vastav seadus linnade ehituse kohta igas riigis. See uus seadus peab sisaldama muuseas eeskirju, milliseid võib väljendada alljärgnevas teesides:

1. Peale administratiivpiiride plaani, linna ehitusplaani ja maade liigitamise plaani peavad linnad evima õiguse koostada linna tulevase laienemise plaani, nn. mõjupiirkonna plaani.

2. Linna ehitusplaani peab evima seadusjõudu. Aladele, mis linna ehitusplaani järgi on määratud ühiskondlike tarvete rahuldamiseks (tänavad, väljakud, pargid jne.), on keelatud püstitada eraehitisi.

3. Seadus peab ette nägema linna ehitusplaani järgi tervikuliselt või osaliselt ühiskondlikeks tarbeiks määratud kinnisvara omanikule omandiõiguse piiramise eest hüvituse korra ja tingimused. Hüvituse määrami-

sel peab arvestatama mitte ainult omaniku kahju, vaid ka kinnisvara väärtuse juurdekasvu. Omaniku hüvituse saamise õigus ei teki enne, kui linnaomavalitsus on asunud teostama linna ehitusplaani tähendatud kinnisvara piirkonnas.

4. Seadus peab ette nägema: a) kinnisvarade sundvõõrandamise õiguse ja korra mitte ainult ühiskondlikeks tarbeiks ja tervishoiuliste ja esteetiliste eesmärkide taotlemiseks, vaid ka kitsapiiriliste ja sobimatute ehituskruuntide ümberplaneerimiseks; b) kitsapiiriliste või sobimatute ehituskruuntide sundümberplaneerimise õiguse ja korra ja d) üksikute sobimatute ehituskruuntide piiride sundümberasetuse õiguse ja korra.

5. Linna ehitusplaani muudatuste ja täienduste tegemise kergendamiseks peab seaduses olema ette nähtud ajutise ehituskeelu pealepaneku õigus (*Bausperre*) rajoonis, mille piires on kavatsatud teha tähendatud muudatusi ja täiendusi.

6. Seadus peab ette nägema õiguse tuvastada heakorrasedmete ehitamise kohustuse ja nende täielikkuse, sõltuvalt rajooni või tänava rahvastikutihedusest.

Linnaomavalitsus peab evima õiguse nõuda heakorrasedmete sündehitust olevais hoonestatud kvartaales nende kvartaalide kinnisvarade omanikkude arvel.

Linnaomavalitsus peab evima õiguse nõuda, et ehituskruuntide tükeldamisele eelneks heakorrasedmete ehitus tükeldatava maa piires.

Heakorrasedmete korrashoidmiseks peab linnaomavalitsus evima õiguse võtta erimaksu tegelikkude kulude ulatuses.

7. Kinnisvarade tükeldamisel võib kruuntide eraldamine ja nende kinnitamine kinnistusraamatuis toimuda vaid linnaomavalitsuse nõusolekul.

8. Linnaomavalitsus peab evima õiguse nõuda, et püstitavad ehitised vastaksid tänava, väljaku või rajooni arhitektuurilise ilme tervikuse ja kooskõlastuse nõudeile, samuti ka õiguse nõuda, et püstitavad ehitised hoitaks tarvilises korras ja et sildid ja teised reklaamid ei rikuks ehitise ja tänava arhitektuurilist ilmet. Ka peab linnaomavalitsus evima õiguse nõuda arhitektuuriliste

mälestusmärkide ja maastiku tervikuse puutumatus säilitamist.

9. Õigus nõuda ehitusseaduste ja -sundmääruste rikkumiste kõrvaldamist ei tohi kuuluda aegumisele.

II.

Peale selle konverents, väljudes sellest, et linna ehitusplaani teostamisel evivad suure tähtsuse ka kommunaalpoliitilist ilmet kandvad korraldusvõtted, eriti linna maa- ja rahanduspoliitika alal, otsustas võtta Balti riikide linnade liitude järgmise konverentsi päevakorda linnade ehituse teostamise küsimused, vaadatuna maa- ja rahanduspoliitika seisukohalt.

Refëraadi „Linnade rahandus“ kandis ette referent A. K a c e n s — Läti, kuna kaasreferentideks olid A. U e s s o n — Eesti ja J. A u d i c k a s — Leedu.

Ülaltähendatud küsimuse kohta resolutsiooni väljatöötamiseks valiti komisjon koostises A. U e s s o n, H. A v i k s o o ja J. M a i d r e Eestist, A. K a c e n s, M. P r i e d u l a n s ja J. R u g e n s Lätist ja J. A u d i c a s, P. V a i t e k u n a s ja A. S a j e t a Leedust.

Komisjoni poolt töötati välja ja konverentsi poolt võeti ühelhäälel vastu järgmine
r e s o l u t s i o o n

linnade rahanduse küsimuse kohta.

1. Balti riikide linnaomavalitsuste üha suurenevad ülesanded tekitavad tarviduse muuta kehtivaid seadusi, mis reguleerivad linnade rahandust.

2. Üksikute linnade eriülesandeid võib lahendada vaid siis, kui on olemas rahandusautonoomia ja iseseisvate linnamaksude ja -loivude küllalt arenenud süsteem.

3. Puhtkohalikkude tarvete rahuldamiseks loodud ja linnaomavalitsuse käsutuses olevate asutiste ülalpidamine peab toimuma linna kulul; üldriiklikkude tarvete rahuldamiseks loodud asutiste ülalpidamine peab toimuma riigi kulul.

4. Tunnustatakse tarvilikuks lahendada omavalitsuste pikaajase krediidiküsimus.

5. Linnaomavalitsuste korraliste tulude suurendamiseks ja linnamaksusüsteemi muut-

miseks praegusest elastsemaks on tarvilik sisse seada uus iseseisev progressiivne isikumaks, mis hõlmaks linna elanikkonna kõiki kihte.

6. Eesti, Läti ja Leedu linnaomavalitsuste rahandusõiguse ühtlustamise huves on soovitatav vahetada linnade liitude vahel regulaarselt vastastikust informatsiooni linnade rahanduslikust seisundist, selle parandamiseks astunud sammudest, uusist seadusist, mis reguleerivad või mõjustavad linnade kulusid ja tulusid jms.

Refëraadi „Teede leidmine Balti riikide linnaomavalitsuste õiguste ühtlustamiseks“ kandis ette referent A. M e r k y s — Leedu, kuna kaasreferendiks olid V. S m e t a n i n — Eesti ja H. Š t o l c s — Läti.

Küsimuse kohta resolutsiooni väljatöötamiseks valiti komisjon koostises V. S m e t a n i n, J. L u s t ja L. O j a v e s k i Eestist, H. Š t o l c s, O. V i k s n i n š ja T. Z i v e r t s Lätist ja A. M e r k y s, A. J u o d k a ja A. A u g u n a s Leedust.

Komisjoni poolt töötati välja ja konverentsi poolt võeti ühelhäälel vastu järgmine
r e s o l u t s i o o n
teede leidmise kohta Balti riikide linnaomavalitsuste õiguste ühtlustamiseks.

Arvestanud, et:

1. õigusnormide ühtlustamine soodustab riikide ja rahvaste vahelise koostöö süvendamist ja kergendab neile üldise rahu aate teostamist;

2. Eesti, Läti ja Leedu oma vabaduse ja iseseisvuse paremaks säilitamiseks ja ajalooliselt kujunenud asjaolude tõttu peavad olema eriti tihedas liidus;

3. Balti riikide rahvaste õiguse mõistmine ja tänu ühisele ajaloolisele minevikule säilitanud palju ühiseid jooni,

Konverents tunnustab, et:

1. õigusnormide ühtlustamine üldse ja linnaomavalitsusisisesse puutuvate normide ühtlustamine eriti on kõigile kolmele maale elulise tähtsusega

2. selle ülesande lahendamine pole kerge, kuid ühisel tahtel ja püüdel on täiesti teostatav;

3. ühtlustamine peab toimuma järk-järgult ja puudutama vaid tähtsamaid põhimõtteid;

4. linnaomavalitsuste õiguse ühtlustamise huves peavad Balti riikide linnade liidud püüdma selle poole, et kohalikku omavalitsust käsitlevate uute seaduste andmisel Eestis, Lätis ja Leedus oleksid need seadused võimalikult kooskõlastatud oma vahel ja et nende väljatöötamine toimuks kohalikkude linnade liitude osavõtul;

5. linnaomavalitsuste õiguse ühtlustamise mõtte praktilise teostamise huves võtab Balti riikide linnade liitude vaheline komitee oma tegevuskavva:

a) linnade juhendite ja sundmääruste ühtlustamise kava ja korra väljatöötuse,

b) regulaarse jooksva informatsiooni loomise kava väljatöötuse;

6. Balti riikide linnade liidud peavad reformeerima oma valitsusi neist väljatöötusel olevaist uusist juriidilisist normest, mis puudutavad omavalitsuste elu teisis kahes liitigis.

Kuna konverentsiga ühel ajal oli Riias ka Eesti, Läti ja Leedu koostöö kongress, nn. „Balti nädal“, siis võtsid selle ava- ja lõppistungist osa ka IV Balti riikide linnade liitude konverentsi liikmed.

Konverentsi istungite vaheajal asetati konverentsi poolt pärg Läti vabadusmonumendile Riia esplanaadil, vaheajal külastati Riia umbes 50 km kaugusel asetsevat Kegumsi, kus Daugava jõe ehitatakse suurt elektrijaama, mis valminult peab varustama

elektriga kogu Lätit, samuti viibiti samal ajal Riias peetava Läti üldlaulupeo avakontserdil.

Ka külastati Kemerit, kus tutvuti sealse suurejoonelise hotelli ja tuntud raviautisega, mida peab ülal riik. Tagasisõit toimus mereranda mööda, mis mitmeti meenutab me Narva-Jõesuu randa.

Seoses konverentsiga oli korraldatud mitmeid vastuvõtte, nii peale Läti linnade liidu veel Läti siseministri, avalikkude asjade ministri, Riia linna, Eesti, Läti ja Leedu koostöö büroo ja Läti kaubandus-tööstuskoja poolt.

Konverents töötas täielises üksmeeles, mis väljendus kas või resolutsioonide üksmeelses vastuvõtmises ja tõendus jällegi kord, et Balti riikide linnadel on ühed ja samad kommunaalpoliitilised huvid ja ülesanded ja et nende edukaks lahendamiseks aitavad suuresti kaasa sellised konverentsid, kus teatud küsimused leiavad vastava ala eriteadlaste poolt üksikasjalist käsitlemist, samuti ka vastastikune informatsioon, mida vahetavad omavahel Eesti, Läti ja Leedu linnade liidud.

Lõpuks olgu tähendatud, et konverentsist osavõtjaile osutati Läti vabariigi valitsuse, linna- ja koostöö büroo tegelaste poolt suurt külalislahkust ja sõbralikkust ja Läti ajakirjanduse poolt väärilist täheledust.

Sellekohase statuudi põhjal toimub järgmine Balti riikide linnade liitude konverents Eestis 1941. a. Selle korraldajaks on Eesti Linnade Liit.

Eesti Linnade Liidu tegevusest.

Eesti Linnade Liidu juhatuse koosolekul 8. septembril 1938 vaadati läbi ja redigeeriti ümber Eesti Linnade Liidu uus põhikiri. Seepeale otsustati see vastu võtta ja esitada Siseministeeriumile.

V. Smetanin andis lühikese ülevaate linnamaksuseaduste kavatsetud reformist, mis võeti teadmiseks.

F. Suit kandis ette kinnisvaramaksu määrade ja maksustamisviiside ühtlustamise alused.

Arutanud neid, otsustati paluda F. Suit'u töötada välja „Juhtnõõrid kinnisvarade hindamise ja kinnisvaramaksu võtmise korra kohta“.

Eesti Linnade Liidu juhatuse koosolekul 6. oktoobril 1938 ELL sekretär avaldas Taani linnade liidu esindajate tänu vastuvõtu eest nende külaskäigul Tallinna 17. ja 18. septembril 1938.

F. Suiit refereeris kinnisvarade hindamise ja kinnisvaramaksu võtmise juhtnõu-ride normaalkavast.

Arutanud seda, otsustati selle üksikud paragrahvid ümber redigeerida ja seejärel saata ELL liikmeile käsitlemiseks.

H. Aviksoo refereeris linnade eelarvete ja aruannete nomenklatuurist.

Arutanud seda ja arvestanud linnade raamatupidajate koosolekul 9. septembril 1938 avaldatud mõtteid selle kohta, otsustati tunnustada eelarvete ja aruannete koostamisel vastuvõetavamaks paralleelsüsteemi, nii nagu see on linnades kehtinud senini, sest see pakub ülevaatlikkust rohkem kui reaalne süsteem.

Peale selle arutati muid jooksvaid küsimusi.

Kroonika.

Omakodu-maaala määramine Jyväskyläs.

Juba pikemat aega on Jyväskyläl linnal olnud kaalumisel kava, moodustada linnas eriline maaala omakodude ehitamiseks. Eri-teadlasena selle küsimuse kohta kutsuti kohale Helsingi linnaplaaniarhitekt O. Meurman, kes andis küsimuse kohta lähemaid seletusi ja valis välja vastava kohase maaala.

Ajakohane turistidehotell Savonlinna.

Savonlinna linnavolikogu otsustas põhimõtteliselt pooldada linna uue ajakohase turistidehotelli ehitamist. Vastava ettepaneku tegi linnavalitsus, põhjendades seda sellega, et turismi kiire kasvamise tõttu on linnas raskusi turistide kortereisse paigutamise-ega. Selleks, et säilitada maa ühe tähtsama turismikeskuse seisundit, osutub vastava hotelli püstitamine möödapääsmatuks. Hotell peaks olema küllalt suur. Linnavolikogu tegi linnavalitsusele ülesandeks astuda vastavaise läbirääkimis-isse selleks kuni 5 000 000. margase laenu tegemiseks. Savonlinna on asutatud 1616. a. ja evib 4000 elanikku. Oma asukohalt on ta Pihlajavee ja Haukivee ühinemiskohal, Kyrössalme lahe ääres.

Pori linna administratiivpiiride laiendamine.

Pori linnavolikogu arutas vastavat ettepanekut, mille järgi linna piiridesse võetaks linna ümber koondunud tihedasti asustatud maaalad. Pidades silmas neid pahesid, mis

tekitavad linna lähemas ümbruses kindla plaanita tekkinud asulad, pidas linnavolikogu soovitavaks linna administratiivpiiride laiendamise, kuid tegi linnavalitsusele ülesandeks, astuda samme, et piiride laiendamisega seosesolevad kulud ei laskuks tervikuna linnale.

Linna keskpesumaja Joensuu.

Joensuu linnavolikogu Soomes otsustas asutada uue pesumaja, mis oleks nii avar, et sellest võiks aja jooksul välja kujuneda linna keskpesumaja. Selleks otstarbeks määrati 540 000 Smk. krediiti.

Kotka linn asutab suvekodu kooliõpilasile.

Kotka linnavolikogu otsustas ostuteel omandada Luukimäe vallas asuva umbes 6-hektaarse maaala ja asutada sellele suvekodu rahvakooliõpilasile. Kinnisvara maksus 55 000 Smk.

Tervishoiuõdede ametiseseadmine Kemi linnas.

Kemi linnavolikogu kinnitas linna tervishoiuõdede tegevuse jaoks vastavad juhendid. Selle järgi koosneb tervishoiuõdede töö kolme liiki ülesandest: 1) nad töötavad kooliõdedena, 2) tiisikusõdedena ja 3) nõustajatena väikelaste hoidmise alal. Linn jaotatakse erilis-isse tervishoiuõdede-tööpiirkondadesse, nii et igal õel on oma tegevuspiirkond, mille ulatuses ta täidab kõiki mainitud ülesandeid.

Tööpuuduse vastu võitlemine Turus.

Turu linnavolikogu otsustas ümber korraldada linna poolt tööpuuduse vastu võitlemiseks korraldatavad tööd. Volikogu sellekohase otsuse kohaselt makstakse tööpuuduse vastu võitlemiseks korraldatavatel tööl sama palka, mis makstakse linna eelarves ettenähtud samasuguseil tööl, kusjuures tööpuuduse vastu võitlemiseks korraldatavatele tööle ei võeta isikuid, kes on töövõimetud, kes ei taha tööd teha, on jäänud tööta sihilikult või pole olnud tööta vähemalt kuut päeva.

Haigla personali tööaja normeerimine Tampere.

Tampere linnavolikogu määras kindlaks haiglale viie isiku teenistussevõtmist ja lisapäevas, kusjuures igapäevale kindlustatakse üks vaba päev nädalas. Nagu volikogule esitatud andmeist selgus, nõudis see korraldus haiglale viie isiku teenistussevõtmist ja lisa-

kulu 5000 Smk, ajutiste asetäitjate palkamiseks, milleks ka volikogu andis oma nõusoleku.

Omakodurajooni asutamine Lappeenrannas.

Lappeenranna linnavolikogu otsustas reserveerida V linnajaost ühe osa omakodurajooniks. Selle kasutamisel ja hoonestamisel kehtivad samad normid, mis on välja töötatud endiste omakodurajoonide kohta. Ühtlasi otsustati hankida kuni 500 000 mk. laenu riiklikust omakodufondist.

Omakodurajoonide asutamine Karkkilas.

Karkkila alev on hakanud andma omakodude ehitamiseks maad. Ehitamise soodustamiseks otsustati välja töötada tüüpilised joonistused ehitiste jaoks ja need anda tasuta kruntide võtjaile. Samuti otsustati maksuta toimetada plaanide kinnitamist ja ehitusjärelvalvet.

K.-m. TALLINNA TEKSTIIL

Tallinnas, Pärnu mnt. 8, tel. 446-34.

Suures valikus kodu- ja välismaa

riidekaupu.

Paberikaupade, kirjutustarvete ja raamatute suurimaid ja odavamaid ostukohti.

K.-ü. „RAHVAÜLIKOOL” kauplused Tallinnas

Soovitavad oma rikkalikust tagavarast riigi-, linna-, seltskonna- ja eraasutisile igasuguseid kontoritarbeid, kirjutusmaterjale, kontoriraamatuid jne. Iga aastaga suurenev läbimüük tõendab lugupeetud tarvitajaskonna rahulolu meiega, mis ei toetu üksi tellimuste korraldajale ja kiirele täitmisele ja mõõdukaile hindadele, vaid ka meie kauba headusele ja suurele sordimendile.

K.-ü. «RAHVAÜLIKOOL»

Tallinnas, Harju 48, omas majas, tel. 444-37, ja 444-39, Pärnu mnt. 10, panga majas, tel. 446-66 ja 446-67.

Eeks-Maja

juhatus ja peakontor Tallinnas,
Harju 45, keskjaam 478-08.

Osakonnad

Tartus, Viljandis, Rakveres,
Valgas, Petseris.

EEKS-MAJA

Asutatud 1866. a.

on kodumaa vanim ja suurimaid kindlustusseltse.

Tule-, elu-, murdvargus-, klaasi- ja

kodulooma-

KINDLUSTUSI

Täpne ja kiire kahjude tasumine!

Soodsad maksutingimused!

Suures valikus

igasuguseid kodu- ja
välismaa, eriti inglise

kalevikaupu

daamidele ja härradele

Inglise magasin

H. GUTKIN

Tallinn, Viru 4, tel. 436-46.

Valmisrõivastekauplus

Tallinnas, S. Karja 3,
tel. 446-88.

J. EIDELMANN

Soovitab oma rikkalikust laost
kõiksuguseid meeste- ja naiste

valmisrõivaid

kodu- ja välismaa vabrikute
toodangust.

Tellimuste vastuvõtmine.

Omavalitsusametnikele müük orde-
rite vastu järelmaksuga.

